AZ ERDÉLYI MAGYAR LAKOSSÁG SZAKMAI-FOGLALKOZÁSI-KULTURÁLIS MUTATÓI AZ 1992-ES NÉPSZÁMLÁLÁS TÜKRÉBEN

1. A mennyiség bűvöletében élünk. A népesség nagyságát, valamely ország területét, a gazdasági, az intellektuális teljesítményeket, a közéleti rendezvények tömkelegét s bármilyen természeti jelenségek halmazát előszeretettel mennyiségi mutatók révén szoktuk bemutatni. A jelenségek tömkelegében így próbálunk eligazodni, rendet teremteni. A mennyiség kategóriájának mellőzése a tudományos vizsgálódások legtöbbjénél ésszerűtlen módszertani eljárás volna. Emellett azonban szüntelenül törekednünk kell a tömegjelenségek sajátos jellegzetességeivel is számolni, a lehetőségek kínálta határok között, hogy az adott stúdium minél hívebben tükrözze a tanulmányozott objektumok, jelenségek természetét, helyét és szerepét korunk valóságának szerteágazó világában. A fentieket nem volna célszerű mellőzni a demográfiai kutatásokban sem. De óvakodjunk attól, hogy exkluzívak legyünk; ne összpontosítsuk figyelmünket kizárólag az adott populáció statisztikai adataira s az e téren beállott változásokra. Szükségesnek mutatkozik az egyes statisztikai sokaságok összetevőinek minél több szerkezeti, funkcionális jellegzetességét, kvalitását elemzés alá venni, hogy az így kialakított kép minél közelebb álljon a modellhez, a jelenségek tényleges természetéhez, s így az információk birtokában növekedjen a jobbítási szándékokat célul tűző cselekvésegyüttesek hatékonysága. Így például elementáris igazság az, hogy egy nemzet, nemzetiség, etnikum értékét, a történelemben s a jelenkorban játszott szerepét nem csupán, sőt gyakorta nem is elsősorban számbeli nagysága, sokkal inkább azok a kulturális, erkölcsi, pszichoszociális s egyéb pozitív karaktervonások határozták s határozzák meg, amelyek meghatványozták alkotó géniuszát s olyan tettekre tették képessé, amelyeket minden időkre beírtak az egyetemes történelembe (lásd az antik görögök példáját). Gondoljunk a honfoglalás heroikus, stratégiailag jól átgondolt, e régió történelmének új fordulatot adó tényére; vajon a hozzávetőlegesen félmilliónyi magyar számszerűsége volt az a fő tényező, amely e történelmi kihívás megválaszolásához elengedhetetlenül szükséges sokrétű kvalitásokat mozgásba hozva, objektiválva képessé tette ezt a maroknyi népet a Kárpát-medence meghódítására, az itt talált népekkel való viszonyrendszerek kiépítésére, a Nyugathoz való felzárkózásra s az ország megszervezésére, a fennmaradásra egy olyan régióban, ahol előtte 20 más népcsoport, amelyek közül nem egy meghaladta az ősmagyarság számbeli erejét, kudarcot vallott. Nem kétséges,

hogy e nép minősége, azaz etnikai, társadalmi, pszichoszociológiai s egyéb társadalmi adottságai lényeges szerepet játszottak e nagy horderejű történelmi cselekménysor kivitelezésében. A problematika elmélyültebb kutatásától sokan azért is visszariadnak, mert felmerül a fajelmélet vádjától való félelem, a nemzeti elfogultság gyanúja. De, aki fél a víztől, nem eszik halat. Német Lászlónak A minőség forradalma című műve, ha nem is programjában, de eszmeiségében nem avult el. Megmaradásunk fennmaradásunk, jövőnk záloga e gondolat beleágyazása egész érzés- és tudatvilágunkba, hogy ne Európa peremvidékére sodródjunk, hanem képesek legyünk betörni a haladás fő áramlatába.

2. A továbbiak során bemutatunk a romániai magyarsággal kapcsolatosan néhány olyan minőségi mutatót, természetesen mennyiségi technikák, azaz statisztikai adatok adatsorok, táblázatok révén, amelyeknek, reményünk szerint, van üzenete a mának, de talán a holnapnak is.

Kezdjük talán az aktív lakosság számarányával, amely az emberi tevékenység fő területén, a munka, az alkotás síkján nyújt információkat a romániai magyarság cselekvő beilleszkedéséről a fizikai, szellemi értékek termelésébe. Amint azt a későbbiekben látni fogjuk, ez nem mentes a diszkriminációtól.

Romániában 1992-ben 459 aktív lakos jutott 1000 lakosra; 1977-ben ez az érték 501 volt, 1966-ban pedig 542. Más szavakkal, 1992-ben 1966-hoz viszonyítva 15,31%-os csökkenés következett be az aktív lakosság arányában. Ennek egyik fő oka – véleményünk szerint – abban keresendő, hogy az akkori kollektív gazdaságokba automatikusan besoroltak mint aktív tagot minden 16 évet betöltött személyt. A magyar lakossággal kapcsolatosan összehasonlító adatokkal nem rendelkezünk, mivel első ízben az 1992-es népszámlálás adott nemzetiséggel korrelált adatokat, s így az aktív lakossággal összefüggő információkat is. Amint az 1. számú melléklet adatai bizonyítják, az össz aktív lakosság aránya 1992-ben 45,88% volt, ezen belül a románoknál ez az érték 46,55%, a magyaroknál 43%, a cigányoknál 28,90%, a németeknél pedig 37,23%. Az aktív lakosság aránya az átlagnál jóval alacsonyabb a török (32,10%), a zsidó (23,3%), örmény (34,8%), görög (35,2%) lakosságnál. Az aktív lakosság alacsony aránya a cigányoknál sajátos okokra vezethető vissza, amelyekre itt részletesebben nem térünk ki; a németeknél a fő ok a tömeges kivándorlás, melynek keretében a fiatalabbak azok, akik elhagyják Románia földjét; a zsidók alacsony aránya az aktív lakosság soraiban szintén a tömeges kivándorlás eredménye. A görögöknél és örményeknél a tárgyalt torzulás oka, véleményünk szerint, a tömeges asszimiláció. A magyar aktív lakosság 1992-ben 16,2%-ot képviselt a mezőgazdaságban, az erdészetben, fakitermelésben, halgazdaságban, 52,7%-ot az építőiparban és iparban; 26,3%-ot a szolgáltatásokban. A román aktív lakosság hasonló értékei a következők: 23,5%; 44,4%; 27,5%; a cigány lakosságnál ezek a mutatók 28,0%, 32,7%, 34,8%.

Amint az az 1992-es népszámlálás adataiból kitűnik, a magyarok aránya az e téren dolgozók összlétszámához viszonyítva a mezőgazdaságban 4,55% (106.068 személy); az erdészetben, fakitermelésben, halgazdaságban 8,08% (7.176); a kitermelő iparban 7,26% (21.925); a feldolgozó iparban 8,24% (297.028); az energetikai iparban és vízgazdálkodásban 6,15% (11.787); az építőiparban 6,15% (11.187); a kereskedelemben 7,5% (37.968); a szálloda- és vendéglátóiparban 6,82% (12.699); a szállításban és távközlésben 5,32% (33.746) személy; s ezen belül a vasúti és gépkocsival történő szállításban 4,77% (7.551), a tengeri és folyami szállításban 0,79% (254), a légi szállításban 1,62% (158); a rádió- és telefonszolgáltatásban 6,22% (6.252); a pénzügyi, bank- és biztosítási rendszerben 6,86% (3.965); az ingatlanügyletek, bérleti tevékenységek terén 5,01% (518); a kutatás, fejlesztés, informatika, gazdasági szolgáltatások terén 4,26 (10.143); a közigazgatás és társadalmi biztosítás terén 3,73% (11.996): ebből a helyi és központi közigazgatás terén 3,74% (11.299); külügy, közrendészet, igazságszolgáltatás 3,06% (601); tanügy 6,90% (26.757); egészségügyi és társadalombiztosítás 7,50% (24.398); kultúra, sport, turizmus stb. 8,71% (19.399); ebből a turizmus 5,75% (564), a sport 6,46% (757); a nemzetközi szervezetek hazai kirendeltségeinél dolgozik 2,17% (14); az első munkahelyet keresők aránya 7,28% (33.401).

A fenti számsorok az 1992. január 7-i helyzetet tükrözik. A nemzeti megkülönböztetésektől mentes munkaterületeken dolgozó magyarok aránya eléri vagy meghaladja a 7,1%-ot, vagyis a magyarság országos átlagát. Ellenkező esetben negatív diszkriminációról van szó. Ilyen esetek álltak fenn 1992-ben a közigazgatásban és biztosításban (3,74%), a szállítás, távközlés terén (5,32%), s ezen belül a légi szállításban (1,62%), a tengeri és folyami szállításban (0,79%), a vasúti és országúti szállítás terén (4,77%), a kutatás és informatika szektorában (4,26%), a külügy, közrendészet, igazságügy intézményeinél (3,06%, illetve 5,75%). Azóta a helyzet sokat romlott, hiszen az átszervezések, leépítések s más ehhez hasonló alkalmakkor elsősorban a magyarok munkaszerződését bontották fel. Konkrét adatokkal ezekkel a megkülönböztető esetekkel kapcsolatosan sajnálatos módon nem rendelkezünk.

A foglalkozási és beosztási struktúráknál már nagyobb mérvű a nemzetiségi megkülönböztetés a különböző tevékenységi területeken. A vezető értelmiségiek között nagyon gyéren fordulnak elő magyarok. A román nemzetállam, természetének megfelelően, nem igényli a magyar szakemberek munkáját, közreműködését az ország vezetésében. Ami ezen a téren még töredékesen fennáll, az a régi rendszer káderpolitikájának a reziduuma. Eltekintve azoktól a képviselőktől és szenátoroktól, akiket a magyar szavazópolgárok küldtek a parlamentbe (összesen 38-at) 60 magas rangú magyar tisztviselő volt Romániában 1992 januárjában.

A polgármesterek s más községi vezetők aránya 5,21% (240 személy); a politikai-szakmai-közösségi szervezetek elnökei, magas rangú tisztségviselői

aránya 6,95% (126 személy); a gazdasági-társadalmi egységek vezetőinek aránya 4,24% (1.022 személy); a részlegvezetők a termelő egységekben 5,52%-ban (2.793) magyarok; a nem termelő egységek részlegvezetői között a magyarok aránya 6,23% (2397); a kisvállalati tulajdonos vezetők 5,88%-a (2.450 személy) magyar; intellektuális és tudományos szakemberek között a magyarok aránya 5,03% (30.901 személy), ezekből pénzügyi, bank adminisztratív, kereskedelmi szakértők 2,25% (154 személy); a jogtudományi kutatók 100%-a román; a gazdasági, társadalomtudományi kutatók közül 1,85% (28 személy) magyar nemzetiségű; a technikusok s hasonló képzettségűek 6,33%-a (67 771 személy) magyar, az operatív személyzet a szolgáltatásokban, kereskedelemben s hasonló egységekben 4,03%-ban magyar (78.159 személy); az őrszemélyzet, közrendészeti alkalmazottak 4,92%-a (967 személy) magyar nemzetiségű volt 1992 januárjában, a munkások, mesteremberek 8,72%-a (247.521 személy) magyar, a szakképzetlen munkások 7,88%-a (28.626), a hadsereg alkalmazottai közül 4,58% (1796) magyar.

A magyar vezető értelmiségiek aránya, első pillantásra tetemesnek tűnik (5,56%, 9.126 személy); ezek zöme azonban, amint az a részadatokból kitűnik, kisvállalatok tulajdonos vezetői (2.450), termelő és nem termelő egységek részlegvezetői (5.190), gazdasági-társadalmi egységek vezetői (1.022), politikai, szakmai, közösségi szervezetekben dolgozó tisztségviselők (126), polgármester és más községi vezető (240), vagyis 9.028 (98,93%), a 9.126-ból az alsó szintű, lényegében a végrehajtó értelmiségiekhez tartozik, akik szerepe az országos döntésekben a zéróval egyenlő. Ami a 240 magyar polgármestert illeti, azokat a lakosság választotta meg, s szerepük, az ismert nemzetállam, vagyis pontosabban a nemzeti diktatúra állama feltételei között minimális. Ami a 38 képviselő és szenátor politikai szerepét illeti országos szinten, akiket szintén a lakosság választott meg, szintén jelentéktelen, hiszen a román parlamentben jelenleg létező etnocentrikus pártok szinte minden esetben leszavazzák kezdeményezéseiket, törvényalkotási jobbító szándékaikat. Romániában, tudomásom szerint, nincs olyan országos szervezet, beleértve a szakszervezeteket is, amelyeknek magyar volna a vezetője. Az országos politikába tehát a magyar közösségnek nincs semminemű beleszólása. A szervezeti rendszerek működési mechanizmusai így alakítják át a közel kétmillió magyart zéróvá. A fenti példa is arra int: óvakodjunk a számok mániájától!

De nem csupán az ország vezetéséből szorították ki a romániai magyarságot. A marginalizálási folyamat erőteljesen érvényesül minden területen. Sajnos, nem szolgálhatunk még viszonylag pontos statisztikai adatokkal sem, mivel ilyenek nem léteznek s szervezeteink képtelenek hozzáférni ezekhez a szétszórt vagy eltitkolt információkhoz. Ilyen körülmények között őszintén üdvözöljük a bukaresti statisztikai főigazgatóság kezdeményezését, éspedig azt, hogy több, a magyar lakosság minőségéhez kapcsolódó mutatót nemzetiségi szintre is lebontott. Ezekből az adatokból, amelyeket elsőízben közöltek

hivatalosan, sok értékes információt merítettünk. Értelmezésükkel kapcsolatosan fel szeretnénk hívni a figyelmet arra, hogy egy változásban levő, vagyis előzményekkel rendelkező demográfiai folyamatról van szó. Az adatok, amelyeket leközöltek, az 1992. évre vonatkoznak. Ezeknek a mutatóknak az értéke az azelőtti korszakban ismeretlen. Így csupán becslése szorítkozhatunk minden esetben, valahányszor a közeli avagy, a távolabbi múlt indikátoraira utalunk. Így például tudott dolog, hogy az impériumváltozás utáni időszakban az erdélyi magyar lakosság iskolai-szakmai képzettsége jóval meghaladta a román lakosság hasonló mutatóit. 1944 után nagyszámú magyar szakember dolgozott az ország vezető testületeiben, a hadseregben, a gazdasági apparátus vezető beosztásaiban. A jelenlegi etnocentrikus légkörben új életre kelt Ion Brătianu szlogenje: minden állás, minden juttatás a románokat illeti meg; a nemzetiségek gazdasági-strukturális pozícióit el kell sorvasztani. A magyar nyelvű szakiskolák teljes felszámolása is azt a szolgálja, hogy az aktív lakosság szakmai-foglalkozási szerkezetét tovább módosítsák a románok javára. Le szeretném szögezni azt, hogy a román nemzetállam-program, nem pusztán alkotmányos formula. Ennek értelmében a kisebbségek helye, egyes kedvezőbb deklarációk ellenében, a társadalom perifériája, s még inkább az ország határain túli térségek.

3. A romániai magyar lakosság iskolázottsági szintje az 1992-es népszámlálás adatai szerint.

A 2-es számú melléklet adatokat tartalmaz az ország lakosságának iskolai végzettségéről, s ezen belül elsősorban a magyar lakosság képzettségi nívójáról.

Az iskolai végzettségi szint, tudvalevőleg, nem abszolút, hanem viszonylagos mutatója a műveltségi-szakmai szintnek hiszen tetemes különbségek vannak a kisszámú városi elit, a külvárosi s az elmaradt falusi iskolák zömének szintje valamint az egyéni ismeretasszimilációs képességek, a szorgalom, az igényszint stb. között. Ennek ellenére az iskolai végzettségi szint orientatív s adminisztratív értéke kétségtelen.

A 2-es számú melléklet adatai meglehetősen tarka képet mutatnak a Romániában élő különböző nemzetiségek iskolai végzettségi szintjéről. Amint az adatokból kitűnik, a főiskolai szint terén a zsidók vezetnek (34,5%-uk rendelkezik főiskolai végzettséggel, őket követik az örmények 26,8%, a görögök 18,0%, németek 6,8%), lengyelek (6,7%), bolgárok (5,9%), a románok 5,3%-kal a nyolcadik helyet foglalják el a főiskolát végzett személyek arányával, de ennek ellenére a vezető értelmiségiek szinte kizárólag az ők soraiból kerülnek ki. Számunkra, magyarok számára különösen lehangoló, hogy a főiskolát végzett magyar személyek aránya csupán 3,6-100 lakosra számítva. A romániai magyar értelmiségiek nagyarányú kivándorlása pregnánsan tükröződik ezen alacsony arányszámban. Becsléseink szerint legalább 4-4,5% kellene legyen a főiskolát végzett magyarok aránya, de így is alacsony szintű

lenne. Ennek persze, számos oka van: a magyar főiskolai tagozatok több mint elégtelensége, a (magyar nyelvű) műszaki főiskolák teljes hiánya, a magyar lakosság alacsonyabb anyagi helyzete. Még megemlíteném a jövőre orientáltság alacsony szintjét is. Még mindig nem tudatosult a romániai magyar lakosság tagjai többségében az az elementáris igazság, hogy a magasabb iskolai-szakmai képzettség létkérdés számunkra. Ezt példázza a zsidók magatartása is. Amint az az alacsony természetes szaporulat esetében is újra megmutatkozik, a jövőbe való „beruházás" értelme, jelentősége valamilyen okokból kifolyólag nem interiorizálódott népünk tudatában. Beszélhetünk az önfeláldozásról, jövőtervezésről, arról, hogy a holnapért, a fennmaradásért áldozatokat kell hozni. Nevezhetjük ezt a merkantilista magatartást az önfeladás sajátos formájának.

A középiskolát végzett személyek arányszáma 74,6%, országos szinten a legmagasabb; az elemi iskolát végzettek alacsony aránya arra utal, hogy vannak lehetőségek a magasabb szintű iskolai végzettség elérésére, csupán akarni kell. Ehhez azonban szükségeltetik az ezzel kapcsolatos negatív sztereotípiáktól, mentalitásoktól való elszakadás.

A jelenlegi főiskolát látogató fiatalok arányszáma a magyarok esetében 5,03%; a románoknál ez az érték 6,26%; a németeknél 9,78%; a zsidóknál 38; görögöknél 33,77%. A Romániában élő szerbeknél 9,51% a tátároknál 7,67% a bolgároknál 9,62%-a jelenleg főiskolát látogatók aránya. A magyarokénál alacsonyabb mutatók vannak e téren az oroszoknál (4,44%), a szlovákoknál (3,93%) az ukránoknál 2,22%), a horvátoknál (1,93%), a cseheknél (2,98%) és a cigányoknál (0,50%). A romániai magyaroknál nagyon alacsony jelenleg a 100 főre jutó elemi iskolások arányszáma: 29,1%. Tájékoztatásul megjegyezzük, hogy ez az indikátor országos szinten 50,3% a román lakosság körében pedig 52,0%. Ezt a visszaesést részben magyarázza a természetes szaporulat alacsony volta, a magyar tannyelvű elemi iskolai hálózat hézagossága a magyar népesség egy részének elszegényedése.

Ez csupán az érem egyik oldala. A 3-as számú melléklet adataiból kitűnik, hogy a 16 erdélyi megyéből csupán 8-ban látogatja a magyar gyermekeknek több mint 50%-a az anyanyelvű iskolákat-tagozatokat. Ezek a megyék a következők: Hargita 94,7%, Kovászna 91,8%, Maros 86,0%, Szilágy 78,7% Szatmár 75,7%, Bihar 75,4%, Kolozs 62,1%, Fehér megye 50%. A többi 8 erdélyi megyében az 1992-1993-as tanévben a magyar gyermekeknek kevesebb mint 50%-a látogatta a magyar tannyelvű iskolák-tagozatok kurzusait az 1-4, 5-8 osztályos tagozatokon is. Ezek a megyék a következők: Beszterce-Naszód 43,1%, Arad 40,1%, Szeben 26.2%, Temes 22,0%, Brassó 31,4%, Máramaros 31,4%, Krassó-Szörény 1,0% alatt.

Az 1992-1993-as tanévben a magyar gyerekek 71,8 %-a tanult anyanyelvén. Ez alól természetesen kivételt képeznek a szakiskolák, ahol, egyes elszigetelt esetektől eltekintve, román nyelven oktatnak. Előreláthatólag az

új tanügyi törvény bevezetésével a még megmaradt egységeket is felszámolják, s a román nyelv elsajátításának megfelelő szintjétől függ az, hogy a magyar gyerekek szakmai végzettséget szerezhetnek-e maguknak.

4. A romániai magyarok felekezeti hovatartozása

Romániában 14 törvényesen elismert vallásfelekezet működik Az 1992-es népszámlálás alkalmával 56.329 személy (0,25 %) más vallásúnak vallotta magát, vagyis nem tartozott az említett 14 vallásfelekezet egyikéhez sem; vallás nélkülinek vallotta magát 24.314 személy (0,11 %), ateistának 10.331 (0,05%), nem válaszolt a vallásfelekezetre vonatkozó kérdésre 8.139 egyén (0,04 %). Az ország összlakosságának 86,81 %-a ortodox.

Számbelileg az ortodoxok után a római katolikusok következnek (1.161.942, 5,09%-a az ország összlakosságának). Jelentős még a reformátusok lélekszáma (802.454 – 3,50 %). Meghaladja a százezret a görög katolikusok (223.327 – 0,98 %) a pünkösdisták (220.824 – 0,97%) és baptisták száma (109.462 – 0,48%); 50 ezernél több hívet számlálnak az adventisták (77.546-0,34%), unitáriusok (76.708 – 0,34%) és muzulmánok (55.928 – 0,25%); 50-10 ezres létszámúak az evangéliumi keresztények (49.888 – 0,22%), az ágostai evangélikusok 39.119 – 0,17%), az óhitű ortodoxok (32.228 – 0,14%), zsinatpresbiteri evangélikusok (21.221 – 0,09%), a zsidó vallásúak száma 9.670 – 0,04%). A nominalizált vallásfelekezetek közül 7-nek a tagjai (ortodox, görög katolikus, pünkösdista, evangéliumi keresztények, baptisták, óhitű ortodoxok, adventisták) zömükben (81,86%-97,57%) románok; a reformátusok 95,13%-a, az unitáriusok 86,12%-a, a zsinatpresbiteri evangélikusok 60,52%-a, a római katolikusok 57,61%-a magyar nemzetiségű (307.007 római katolikus vallású személy Moldvában, Munténiában, Olténiában és Dobrudzsában él, zömükben volt csángók.) A muzulmánok 95,38%-a tatár és török; az ágostai hitvallásúak 69,82%-a német, a zsidó vallásúak 79,28%-a zsidó nemzetiségűnek vallja magát.

Gyakorlatilag a nemzetállam intézményét harmonikusan kiegészíti a nemzeti vallás, azaz az ortodoxizmus. Az állam s az egyházak viszonyát különösen a kisebbségi történelmi egyházak viszonyának rendezetlensége, a kultusztörvény hiánya, az egyházi javak vissza nem adása jellemzi. Ez alól, bizonyos fokig, kivételt képeznek az ortodox és görög katolikus egyházak egyes visszaszolgáltatott javai.

5. A vegyes házasságok egyes problémái.

A vegyes házasságok kérdéseivel kapcsolatos kutatások meglehetősen gyér irodalmából kiemelkedik dr. Petre Râmneanţu *Problemele căsătoriilor mixte în oraşele din Transilvania în perioada de 1920-1937 iulie* (Buletin Eugenic şi Biopolitic. 1937, 10-12 számok). A 48 erdélyi városi településen az említett időszakban a magyar férfiak közül 48.217, a románok közül pedig 45.454 kötött házasságot. Ezek közül 39.654 (82,3%) magyar férj magyar nőt vett feleségül, 4677 (9,7%) román nőt szintén magyar férfi vezetett az oltár elé. A román férfiaknál az arányok a következők: 10.604 (23,3 %) magyar nővel

lépett frigyre. Az okok elemzéséről adatok hiánya miatt lemondunk, csupán egy statisztikai tényre hívnánk fel a figyelmet: az említett időszakban a 48 erdélyi városban 55.794 magyar nő ment férjhez, csupán 48.217 magyar férfi nősült meg, de ezek közül is 4.677 román, 3.856 pedig német, zsidó vagy más nemzetiségű nőt választott feleségül. (Az 55.794 férjhez ment magyar nő közül 16.105 vegyes házasságra lépett.

Az 1992-es népszámlás adatai szerint 5.702.766 házastárs létezett Romániában. Ezek közül 5.127.318 román, amelyből 48.969 – 0,96 %) magyar nőt vett feleségül, 5.050.496 család etnikailag homogén, azaz a férj és feleség is román nemzetiségű. Ezek aránya az összromán házaspárok számán belül 98,50%. Magyar a férj román a feleség 45.444 esetben (11,15%). A magyar-román vegyes házasságok összessége tehát 94.413 (11,53%); ezen belül azoknak a magyar nőknek az aránya, akik román férfihez mentek férjhez 13,72%; 5527 pedig német, roma, zsidó stb. nemzetiségű férfival között házasságot.

A román férj-magyar feleség típusú vegyes házasságból származó gyermekek 79,1%-ban (25.689) román nemzetiségűként kerültek nyilvántartásba. A magyar férj-román feleség típusú házasság esetén a gyermekek nemzetiségi megoszlása a következő: 19.415 (59,92%) román, 11.248 (34,8%) magyar, 3150 (4,8%) más helyzet.

A román-magyar vegyes házasságok 1920-1937. július közötti városi környezetben 15.281 (34,6 ezrelék), 1992-ben 94.413 (58,10 ezrelék).

Az erdélyi magyar asszimilációs folyamatokkal kapcsolatosan érdemes megjegyezni, hogy az országban élő nem román nemzetiségűekkel kötött vegyes házasságok esetében is magas az asszimilációs ráta: 87,5% a horvátok, 85,4% a szerbek, 77,9% a bolgárok, 72,9 a németek esetében. A középmezőnyben helyezkednek el a tatárok (66,7 %), törökök, (66,7%) csehek (66,7 %), görögök (68,8), cigányok (57,3%), szlovákok (54,7%), örmények (53,3%). A lengyelek esetében az asszimilációs ráta 50%, az ukránok esetében 32,7%, az oroszok esetében pedig 42,0% a férfiak által alapított családok esetében.

Megjegyezni kívánjuk, hogy a magyar férj-román feleség esetében is a gyerekek 59,9%-a románnak vallja magát; a magyar férj és más nemzetiségű (a felsoroltakon kívüli) feleség változatnál a gyerekek 77,4%-ban, a magyar férj-német feleség esetében pedig 54,3%-uk követi az apa nemzetiségét. A zsidók esetében gyerekek 69,3%-a szintén magyarnak vallja magát.

Egy értékelhető összefüggés áll fenn a vegyes házasságok s az adott helység nemzeti összetétele között. Általában a magyar többségű vagy pedig a 40%-on felüli magyarlakta városokban az 1930 népszámlálás adatai szerint a vegyes házasságok arányszáma kisebb volt szórványnak minősíthető városi településeken viszont ez a mutató magas értékű volt. A 25 legalacsonyabb (1% és alatta) vegyes házasságú helységek közül 11 magyar többségű, 5 pedig 40% fölötti magyar lakosú; a 10 legmagasabb vegyes házasságú városi települések (Nagybánya és Felsőbánya kivételével) román városok.

A vegyes házasságok esetében leglényegesebb kérdés az utódok nemzeti önazonossága. Az 1992-es népszámlálás adatai szerint a magyar-román vegyes házasságok 69,6%-a (45.104) román nemzetiségűként jegyeztette be a gyermekeket, s csupán 25,6% (16.878) vallotta a gyermekeket magyar nemzetiségűnek. Egy kis töredékben a gyermek hovatartozása megoszlott a szülők nemzetisége között, vagy eltért azokétól. Ezzel a nemzeti azonosság bevallásával a románság 25.000 gyermeket asszimilált – formálisan vagy pedig ténylegesen.

6. Az egy személyre eső lakterület s más anyagi eszközök, szolgáltatások, a háztartási családfő nemzetiségével korrelálva, 1992-ben

A lakás az emberi lét egyik alapfeltétele, s így minden történelmi korszakban az érdeklődés homlokterében állott. A madarak fészkeivel, az emlősök odúival ellentétben, amelyek biológiai törvények vetületei, a lakás társadalmi jelenség, a társadalmi-ergonómiai tényezők eredője, amelyek közül megemlíthetjük az anyagi javak termelésének fejlettségi szintjét, az érvényben levő elosztási viszonyokat, az építészeti technikai színvonalat, az adott állam lakáspolitikáját, a lakástulajdonosok társadalmi státusát, nemzetiségét, a településtípus írott és íratlan normáit, pedológiai-földrajzi-klimaterikus viszonyokat stb. A lakás mint társadalmi jelenség sok szempontból vehető elemzés alá: a lakás-család viszonyrendszere, a lakás-szomszédság kapcsolatrendszere szempontjából, de tanulmányozható funkcionális szempontból, a család tagjai közötti interakciók egyik lehetséges tereként, egészségügyi, esztétikai stb. szempontból.

A jelen előterjesztés keretében csupán az alfejezet címében megjelölt kérdésekre fogunk kitérni.

Az 1992-es népszámlálás adatai szerint az egy személyre eső lakásfelület, m^2-ben kifejezve, a következőképpen oszlott meg az ország összlakásainak szintjén: 8 m^2 alatt 24,4%, 8-11,9 m^2 között 26,9 %, 12-15,9 m^2 között 15,7%, 16 m^2 s azon felül 30,0%. Az átlaglakfelület egy személyre országos szinten 11,0%. A lakáskultúra szintjétől függően, amely rendszerint összefügg a lakással rendelkező személyek, családok anyagi lehetőségeivel, igényszintjével, eltérő értékeket mutatnak az országban élő nemzetiségektől függően is. Így például a román lakosság esetében az egy személyre eső 8 m^2 alatti lakfelület aránya 20,4% (a 24,4% országos átlaghoz viszonyítva), a magyaroknál ez az érték 20,5%, a németeknél 11,0%, az ukránoknál 35,0%, a törököknél 40,9%, a romáknál 64,7%. Az egy személyre jutó 16 m^2-es s azon felüli lakterület aránya a következő az egyes nemzetiségek esetében: az országos átlag ebben az esetben 30,3%; a zsidó lakosság esetében 62,6%, az örményeknél 52,3%, a németeknél 51,4%, a szerbeknél 50,7%, a bolgároknál 49,4%, a magyaroknál 34,9%, a románoknál 29,5%, a lengyeleknél 41,6%, a romáknál 9,8% stb. Sajnálatos módon, olyan fontos kérdéssel, mint a lakáshasználat, pontosabban a lakás különböző helyiségeinek funkcióival kapcsolatosan a

népszámlálás nem szolgáltat adatokat. Értékes információkat kapunk viszont a lakások anyagi-technikai ellátottságának néhány fontos tényezőjéről: a vízvezetékkel való ellátottságról, a villanyhálózatba való bekapcsolásról s a központi fűtés meglétéről.

Országos szinten e téren a helyzet a következő: a lakások 52,8%-a vízvezetékkel, 95,7%-a áramszolgáltatással, 39,9%-a pedig központi fűtéssel rendelkezik. A vízvezetékkel való ellátottság területén a 3 legurbánusabb székhelyű nemzetiség, etnikum vezet: örmény 95,7%, zsidó 96,6 %, görög 89,7%. Magas mutatókkal rendelkeznek e téren a tatárok 72,8%, németek 68,9%, a bolgárok 76,0%. A románok 52,3%-os mutatóval, a magyarok pedig 61,5%-os arányban rendelkeznek lakásukban vízvezetékkel. A romák, könnyen érthető okokból, mindössze 23,1% arányban rendelkeznek lakásukban vízvezetékkel.

Az árammal való ellátottság szempontjából nagyobb különbségek nem állanak fenn az egyes nemzetiségekhez tartozó személyek lakásai között. Csupán az ukránok (84,3%) és a romák 91,0%) esetében fordulnak elő alacsonyabb mutatók.

Várhatóan a különböző nemzetiségekhez tartozó személyek lakásainak központi fűtéssel való ellátottsága terén a különbségek nagyok. Ezen a téren is a legurbánusabb etnikum vezet: 78,1% a zsidók, 74,0% az örmények, 71,6% a görögök esetében. Az országos átlag (39,9%) alatt állanak a romák (14,4%), az ukránok (15,0%), a szlovákok (16,3%), a horvátok (15,9%), a csehek (25,3 %), az oroszok-lipovánok (22,9%) stb.

7. Az élve született gyerekek száma a 15 éven felüli nők számához viszonyítva, korrelálva a nemzetiségekkel, 1992-ben.

Az említett népszámlálás ezer 15 éven felüli nőre 1802,0 élve született gyereket mutatott ki. Ezen belül a legmagasabb arányszámot a romák érték el: 2700,2 gyerek; a legalacsonyabbat a zsidók (749,9). A románoknál ez az érték 1798,1, a magyaroknál pedig 1708,5, vagyis 5%-kal alacsonyabb. A legmagasabb születési arányszámokat a cigányok mellett az ukránoknál (2401,5 – 33,6%-kal magasabb ez az érték a román átlagnál) találjuk; szintén magasabb az országos átlagnál a törököké: 21,5%. A románok születési arányszámánál jóval alacsonyabbak a következő nemzetiségek születési arányszámai: örmény 46,7, szerb 21,5%, görög 28,8%, német 16,4%.

A fenti adatokból kitűnik, hogy az élve született gyerekek száma nem biztosítja a népesség bővített újratermelését; más szavakkal: az alacsony születési arányszámok s a kivándorlás következtében Románia lakossága 1990-nel kezdődően fokozatosan csökken.

A struktúra fogalmából folyó követelmények értelmében a romániai magyarság a különböző politikai, kulturális, nemzetiségi, pszicho-szociális tényezők együttese, időtálló egysége. Ez nem zárja ki a társadalmi-nemzetiségi erózió bizonyos tüneteit: az asszimilációt, annak különböző változatait (vegyes házasság, román iskolákban való tanulás, a kompakt román környe-

zet, az aszimmetrikus kétnyelvűség, a magyarság fennmaradása létkérdései iránti közömbösség stb.). Ezen emberi közösség stabilitását, ha nem is ásta alá az utóbbi közel 80 év, de észlelhették bizonyos aggasztó jelenségek, amelyek veszélyeztethetik e nagy embercsoport integritását. Gondolunk itt elsősorban az etnikai identitás egyes dimenzióinak elhalványulására vagy éppenséggel elsorvadására; a magyar nemzet történelmére vonatkozó ismeretek szinte teljes hiánya a népesség zöménél; Magyarország földrajzának rendkívül hézagos ismerete vagy nem ismerete; az anyaország kulturális, tudományos teljesítményeivel kapcsolatos információk szegénysége; az utódállamokban élő magyar nemzetrészek helyzetéről, életéről való tájékozottság hiányos volta. Mindezek halványítják a Kárpát-medencében élő magyar nemzetről mint entitásról teljességről alkotott képet. Ezzel magyarázható az a vulgáris jelenség is például, hogy az anyaországi magyarok rendszerint románoknak titulálják az erdélyi magyarokat, s riválist látnak bennük a munkaerőpiacon.

De ne merüljünk el a részletekben. A nemzeti entitást, összetartást az alkotóelemek többé-kevésbé bonyolult, kiegyensúlyozott, kölcsönös összefüggéseinek folytonossága, életképessége, céltudatos, cselekvő, átgondolt koncepció alapján való gyakorlata biztosíthatja. A határok légiesítésétől, ha csupán az anyagi-pénzügyi okokra gondolunk, még távol állunk. Használjuk ki tehát az eddiginél jobban a szellemi kommunikáció kínálta lehetőségeket. Az anyaország s az utódállamok magyarsága közötti kulturális ozmózis nem gyengülhet semmiféle ürügy, illetve a politikai konstellációk váltakozásai miatt. Ha a kommunikáció e változatait is elsorvasztjuk, sporadikussá tesszük, a kárpát-medencei egységes magyarság léte üres szólammá válik, hiszen ezt a homogenitást, belső egyensúlyt valamiféle rend, az alkotó elemmel rendszeres szoros összefüggéseinek rendszeres, nem pedig a fedezet nélküli politikai szólamok biztosíthatják.

1. MELLÉKLET. ROMÁNIA AKTÍV NÉPESSÉGE

Össz aktív lakosság	Román	Magyar	Roma	Német	Ukrán	Orosz Lipován	Török	Szerb	Tatár
10.465.544	9.500.784	698.798	115.927	44.477	27.806	16.215	9.578	12.918	11.336
45,88	46,55	43,00	28,90	37,23	42,28	42,00	32,10	43,93	46,09
F. 5.785.191	5.212.687	401.350	81.963	25.942	16.954	10.023	6.658	7.311	6.917
51,6	51,9	51,0	40,1	48,1	51,9	54,0	44,9	50,8	56,6
N 4.680.353	4.288.097	297.448	34.564	18.535	18.852	6.188	2.920	5.601	4.419
40,4	41,4	35,5	17,5	28,3	33,2	30,9	19,5	37,3	35,7

Szlovák	Bolgár	Zsidó	Horvát	Cseh	Lengyel	Görög	Örmény	Más nemz.	Nem vál.
8.805	4.520	2.089	1.802	2.444	1.772	1.390	680	3971	240
44,94	45,88	23,3	44,1	42,2	41,9	35,2	34,8	46.2	31,3
5.083	2.426	1.318	990	1.369	988	825	131	2153	127
52,5	50,3	28,9	48,6	49,6	48,1	42,8	45,2	51,7	36,4
3.722	2.094	771	812	1.075	804	565	249	1518	113
37,6	41,7	17,5	39,7	35,4	36,2	28,1	24,8	39,3	27,1

ROMÁNIA INAKTÍV NÉPESSÉGE

Össz aktív lakosság	Román	Magyar	Roma	Német	Ukrán	Orosz Lipován	Török	Szerb	Tatár
12.344.491	10.907.758	926.161	285.160	74.985	37.958	22.395	20.254	16.490	13.260
54,1	53,5	57,0	71,1	62,8	57,7	58,0	57,9	56,1	53,9
F. 5.428.572	4.830.159	385.621	121.692	28.027	16.120	8.531	8.170	7.070	5.302
48,4	48,1	49,0	59,9	51,9	48,7	46,0	55,1	49,2	43,4
N. 6.915.919	6.077.599	540.540	163.468	46.958	21.838	13.864	12.084	9.420	7.958
59,6	58,6	64,5	82,6	71,7	66,8	69,1	80,5	62,7	64,3

Szlovák	Bolgár	Zsidó	Horvát	Cseh	Lengyel	Görög	Örmény	Más nemz,	Nem vál.
10.789	5.331	6.866	2.283	3.353	2.460	2.554	1.277	4831	526
55,1	54,1	76,7	55,9	57,8	58,1	64,8	65,3	53,8	68,7
4.604	2.398	3.236	1.048	1.393	1.043	1.126	522	2288	222
47,5	49,7	71,1	51,4	50,4	51,9	57,8	54,8	48,2	63,6
6.195	2.933	3.630	1.235	1.900	1.417	1.428	755	2343	304
62,4	58,3	82,5	60,3	84,6	63,8	71,7	75,2	80,5	72,9

2. MELLÉKLET: A 12 ÉVEN FELÜLI LAKOSSÁG ISKOLAI VÉGZETTSÉGI SZINTJE, KORRELÁLVA A NEMZETISÉGGEL (SZÁZALÉKOKBAN)

Nemzetiség	Főiskola	Közép-iskola	Elemi iskola	Isk. végz. nélk. és nem válaszoló	A közép- és főiskolá-sok arányának növe-kedése[1]
Összesen:	5,1	66,6	23,6	4,7	200
Román	5,3	66,5	23,7	4,5	211
Magyar	3,6	74,6	19,8	2,0	172
Cigány	0,1	35,6	37,5	26,8	217
Német	6,8	74,3	17,1	1,8	45
Ukrán	1,8	60,5	26,7	11,0	256
Orosz-Lipován	3,5	58,3	27,8	10,4	255
Török	2,1	47,3	28,4	22,2	153
Szerb	5,4	66,9	23,9	3,8	196
Tatár	5,0	66,3	23,5	5,2	243
Szlovák	2,2	63,4	30,4	4,0	262
Bolgár	5,9	66,7	25,0	3,4	185
Zsidó	34,5	52,7	10,6	2,2	89
Horvát	1,8	62,6	33,7	1,9	239
Cseh	3,3	65,2	23,9	2,0	180
Lengyel	6,7	67,4	23,9	2,0	192
Görög	18,0	64,4	14,4	3,2	149
Örmény	26,8	57,9	13,9	1,4	157

3. MELLÉKLET: A MAGYAR ISKOLÁKAT-TAGOZATOKAT LÁTOGATÓ MAGYAR TANULÓK ARÁNYA AZ ERDÉLYI MEGYÉKBEN AZ 1992-1993-AS TANÉVBEN

Megye	A magyar tannyelvű iskolát-tagozatot látogató magyar tanulók aránya	A magyar lakosság aránya	
Hargita	80,1	94,7	84,6
Kovászna	69,0	91,8	75,2
Maros	35,5	86,0	41,3
Szatmár	26,5	75,7	35,0
Bihar	21,5	75,4	28,5
Szilágy	21,8	78,7	27,7
Kolozs	12,3	62,1	19,8
Arad	5,0	40,0	12,5
Máramaros	3,2	31,4	10,2
Brassó	3,8	38,8	9,8
Beszterce-Naszód	2,8	43,1	6,5
Temes	2,0	22,0	9,1
Fehér	3,0	50,0	6,0
Hunyad	1,7	27,9	6,1
Szeben	1,1	26,2	4,2
Krassó-Szörény	0,02	(1 százalék alatt)	2,2
Összesen	7,1		5,1

[1] Ez a növekedés az 1977–1992 közötti időszakra vonatkozik.
Forrás: Recensământul populaţiei şi a locuinţelor din 7 ianuarie 1992, Vol. I. Populaţie – structura demografică. Bucureşti. 1994, pag 770-771.